

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W POLSCE I NA BIAŁORUSI: PODOBIENSTWA I RÓŻNICE. ZARYS PROBLEMATYKI

Helena Giebień, dr.,

Instytut Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Wrocławski

Organizacje pozarządowe (w języku angielskim NGO — non-governmental organizations) są świadectwem trwania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, są odpowiedzią obywateli na zaistniały problem społeczny, są barometrem wrażliwości społecznej. W literaturze przedmiotu można się spotkać z innym określeniem organizacji pozarządowych takimi jak: trzeci sektor, organizacje charytatywne, organizacje non-profit, organizacje społeczne, organizacje wolontarystyczne, organizacje obywatelskie.

Celem niniejszego opracowania jest krótka charakterystyka porównawcza organizacji pozarządowych w Polsce i na Białorusi.

Zarówno w Polsce jak i na Białorusi organizacje pozarządowe działają w ramach ustawodawstwa krajowego. Pierwsze zauważalne różnice występują już w samej definicji organizacji pozarządowej. W ustawodawstwie białoruskim, w przeciwieństwie do ustawodawstwa polskiego, nie figuruje nazwa «organizacje pozarządowe». Są one definiowane jako «zjednoczenia społeczne»/«organizacje społeczne» (общественные объединения). Termin «organizacje społeczne» w języku polskim bardziej kojarzy się z okresem komunizmu, dlatego powszechnie używa się pojęcia «organizacje pozarządowe». Według Ustawy Republiki Białoruś (RB) «O organizacjach społecznych» (art.1) społeczne organizacje są to dobrowolne stowarzyszenia obywateli, którzy zjednoczyli się na zasadzie wspólnoty interesów w celu wspólnej realizacji praw obywatelskich, społecznych, kulturowych i innych, działające w zgodzie z obowiązującym prawem. W Kodeksie Cywilnym RB (art. 117) organizacje społeczne są definiowane jako dobrowolne stowarzyszenia obywateli połączonych wspólnym celem realizacji własnych potrzeb duchowych i innych potrzeb niematerialnych w zgodzie z obowiązującym prawem. Organizacje społeczne oraz związki są przedsięwzięciami niekomercyjnymi (non-profit). Przepisów niniejszej ustawy nie stosuje się do partii politycznych, związków zawodowych, organizacji religijnych, ich związków (stowarzyszeń), republikańskich organizacji państwowo-społecznych, organów społecznych samorządów terytorialnych oraz innych organizacji społecznych, których zasady powstawania i działalności są regulowane odpowiednimi aktami prawnymi ¹. Wszystkie organizacje społeczne (również partie polityczne i ruchy społeczne) muszą być zarejestrowane w Ministerstwie Sprawiedliwości. Działalność jakichkolwiek niezarejestrowanych organizacji na terytorium kraju, w świetle prawa, jest zakazana i karana ².

W polskim prawie definicję organizacji pozarządowej zawiera Ustawa «O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie», zgodnie z którą organizacjami pozarządowymi są, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nie posiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia, przy czym niektórych przepisów ustawy nie stosuje się do fundacji publicznych i fundacji partii politycznych³. W Polsce najbardziej rozpowszechnionymi, podstawowymi formami prawnymi, w których działają organizacje pozarządowe są fundacje i stowarzyszenia.

Zasady funkcjonowania organizacji społecznych w Republice Białoruś regulują inne dokumenty prawne, m.in.: Konstytucja RB (z 1994 roku z dalszymi zmianami i uzupełnieniami) art. 36; Kodeks Cywilny RB (z 7 XII 1998 roku); Ustawa RB «O organizacjach społecznych» (z 4 XI 1994 roku z dalszymi zmianami i uzupełnieniami); Ustawa RB «O państwowym wsparciu młodzieżowych i dziecięcych społecznych organizacji w Republice Białoruś» (z 9 XI 1999 roku); Ustawa RB «O republikańskich państwowo-społecznych organizacjach» (z 19 VII 2006 roku); Ustawa RB «O mniejszościach narodowych w Republice Białoruś» (z 11 XI 1992 roku z późniejszymi zmianami i uzupełnieniami); Zarządzenie Prezydenta RB z dnia 26 stycznia 1999 roku nr 2 «O niektórych środkach skierowanych na uporządkowanie działalności partii politycznych, związków zawodowych oraz innych organizacji społecznych»; Dekret Prezydenta RB z dnia 6 października 2006 roku nr 605 «O niektórych kwestiach państwowej rejestracji organizacji społecznych oraz ich związków (stowarzyszeń)»⁴.

W art. 36 Konstytucji RB jest mowa o tym, że każdy obywatel ma prawo do wolności zrzeszania się. Z jednej strony bierze się pod uwagę prawo do stowarzyszania się na zasadzie wspólnoty interesów, dla realizacji wytyczonych celów, z drugiej — prawo obywatela do obrony (odzyskania) jego praw, wolności oraz uzasadnionych interesów na drodze zjednoczenia wysiłków z innymi ludźmi⁵.

Biorąc pod uwagę kontekst, w jakim działają organizacje na Wschodzie, w tym — na Białorusi, określenie «organizacje społeczne» jest bardziej odpowiednie niż termin «organizacje pozarządowe». Decyduje o tym przede wszystkim charakter organizacji, które działają w sposób niesformalizowany (np. brak stałej siedziby, braki w dokumentacji), żywiołowy (działanie od projektu do projektu), stricte społeczny (nieraz pomimo długiego okresu braku finansowania podejmowane są lokalne akcje, które zapewniają ciągłość funkcjonowania). Biorąc powyższe pod uwagę, można mówić o społeczności bardziej skupiającej się wokół pewnych działań, niż o zorganizowanych instytucjach, wykonujących określone zadania. Przymiotnik «pozarządowy» — w opinii Marka Mły-

narczyka i Pawła Prokopa — bardziej podkreśla instytucjonalny niż społeczny charakter organizacji (łączy się on z faktem przejmowania określonych zadań publicznych; «samowystarczalnością» w działaniu) ⁶. Na Białorusi organizacje mają właśnie taki, bardziej społeczny niż sformalizowany wymiar działalności. Główną przyczyną tego stanu rzeczy, według białoruskich działaczy trzeciego sektora, są utrudnienia w dokonaniu rejestracji organizacji o charakterze NGO, wobec których państwo wysuwa szereg trudnych do spełnienia warunków ⁷.

W Polsce oprócz wspomnianej Ustawy «O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie» działalność organizacji pozarządowych, podobnie jak na Białorusi, jest regulowana wieloma aktami prawnymi. Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku w rozdziale II Wolności, Prawa i Obowiązki Człowieka i Obywatela, w art. 58 mówi o wolności zrzeszania się, w tym także możliwości zakładania organizacji o charakterze dobrowolnym i działania w nich. Z kolei art. 12 Konstytucji zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji. Do innych aktów prawnych regulujących działalność sektora pozarządowego m.in. należą: Ustawa «Prawo o stowarzyszeniach» z dnia 7 kwietnia 1989 r. (Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 z późn. zm.); Ustawa «O fundacjach» z dnia 6 kwietnia 1984 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 46, poz. 203 z późn. zm.); Rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie obowiązku badania sprawozdań finansowych organizacji pożytku publicznego z dnia 23 grudnia 2004 r. (Dz. U. Nr 285, poz. 2852); Ustawa Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.); Ustawa «Prawo o zgromadzeniu» z dnia 5 lipca 1990 r. (Dz. U. 2013 nr 0 poz. 397).

Zarówno w ustawodawstwie polskim jak i białoruskim zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z prawem. Zakazane jest także działalność partii politycznych i innych organizacji, których program lub działalność zakłada lub dopuszcza nienawiść na tle religijnym, społecznym, rasowym i narodowościowym, stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy lub wpływu na politykę państwa, naruszenia integralności i bezpieczeństwa państwa albo przewiduje utajnienie struktur lub członkostwa.

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polski, w odróżnieniu od Konstytucji Republiki Białoruś, w Preambule znajduje się zapis odnoszący się do zasady pomocniczości (subsydiarności), istotnej z punktu widzenia organizacji pozarządowych: «ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot». Zasada pomocniczości stanowi także jedną z podstawowych zasad funkcjonowania Unii Europejskiej. Zasada ta zakłada, że człowiek, będąc istotą społeczną, jest odpowiedzialny za

siebie oraz jest gotowy do wspólnego działania w społeczeństwie. Rozwiązywanie problemów oraz podejmowanie decyzji powinno się odbywać na możliwie najniższym poziomie, poczynając od jednostki poprzez rodziny, stowarzyszenia, gminy, regiony, państwa, a w razie konieczności, jako etap końcowy, odwołując się do wspólnoty międzynarodowej ⁸.

Definicja trzeciego sektora, stworzona na potrzeby międzynarodowego badania John Hopkins University (Baltimore, USA) wymienia pięć najistotniejszych cech NGO, do których należą: istnienie struktury organizacyjnej oraz formalna rejestracja; strukturalna niezależność od władz publicznych; niezarobkowy charakter; suwerenność i samorządność; dobrowolność przynależności ⁹. W Polsce przeważająca grupa organizacji spełnia powyższe kryteria. Na Białorusi problemów z rejestracją nie mają prorządowe NGOs (governmental NGOs, GoNGOs), powstałe z inicjatywy i przy wsparciu państwa. Ich celem jest popieranie oficjalnego kierunku politycznego oraz ustanowienie państwowej kontroli nad różnymi obszarami życia publicznego (np. *Общественное объединение «Белорусский республиканский союз молодежи», РОО «Белая Русь»*). Natomiast dobrowolne i samodzielnie zarządzane stowarzyszenia (grass roots NGOs), które zajmują się m.in. kwestiami praw człowieka, wybranymi aspektami spraw politycznych, oświatą, nauką, kulturą, ekologią, służbą zdrowia, rehabilitacją społeczną, samorządami, sportem, obroną praw mniejszości, etc., w opinii środowisk demokratycznych, spotykają się z utrudnieniami lub niemożliwością zarejestrowania swoich struktur (np. *«Асамблея няўрадавых дэмакратычных арганізацый Беларусі»*) ¹⁰. Duża część tych organizacji nie posiada oficjalnej rejestracji w Ministerstwie Sprawiedliwości, pomimo wielokrotnych prób jej uzyskania, działa więc w ukryciu pod groźbą poniesienia kary za nielegalną działalność ¹¹. Rejestracja organizacji pozarządowych w Polsce odbywa się bez większych problemów. Niektóre stowarzyszenia i fundacje podobnie jak na Białorusi narzekają na problemy związane z rozbudowanymi formalnościami oraz biurokracją. Narzekają także na trudności w zdobywaniu funduszy lub sprzętu niezbędnego do prowadzenia działań organizacji, na nadmiernie skomplikowane formalności związane z korzystaniem ze środków grantodawców, sponsorów lub funduszy Unii Europejskiej.

Polscy eksperci podkreślają, że środowisko prawne organizacji pozarządowych w kraju jest ogólnie przyjazne. Jednocześnie wskazują na istnienie wielu szczegółowych problemów, które powinny zostać rozwiązane, ponieważ zniechęcają do podejmowania zorganizowanej działalności. Według nich wymagają korekty (uproszczenia) przepisy regulujące zakładanie i działanie stowarzyszeń oraz fundacji ponadto zniesienie przepisów podatkowych i fiskalnych podnoszących koszty funkcjonowania organizacji i zniechęcających do wspierania ich przez prywatnych darczyńców ¹². Podobnego zdania są aktywiści trzeciego sek-

tora na Białorusi, którzy podkreślają niesprzyjające przepisy prawne, w ramach których powinny funkcjonować organizacje pozarządowe. Środowiska demokratyczne na Białorusi zarzucają władzom, że prace nad projektami ustaw regulującymi działalność organizacji społecznych na Białorusi, nie są prowadzone publicznie i konsultowane z zainteresowanymi organizacjami. Władze stawiają organizacje pozarządowe przed faktem dokonanym. Zamiast konstruktywnego dialogu i wypracowania wspólnej strategii rozwoju trzeciego sektora, wolą narzucać własną koncepcję działalności NGOs w ściśle określonych ramach prawnych. W Polsce relację między trzecim sektorem a władzami (szczególnie samorządowymi) są uregulowane ustawowo (w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz w ustawach dotyczących funkcjonowania samorządu). Wzajemna współpraca w myśl prawa oparta jest na partnerstwie (reguluje szeroki zakres wzajemnych kontaktów). Samorządy mogą być strategicznym partnerem dla stowarzyszeń czy fundacji, ze względu na wspólny cel, który przyświeca obydwóm stronom, a jest nim działanie na rzecz otoczenia i społeczności oraz dobra jakość życia ludzi («dobro publiczne»). Współpraca między władzami oraz organizacjami pozarządowymi polega także na wzajemnym informowaniu się o planowanych kierunkach działalności oraz poprzez konsultowanie projektów aktów normatywnych. Samorząd ma obowiązek określić — poprzez uchwałę — szczegółowy sposób konsultowania. Władze mogą utworzyć z przedstawicielami stowarzyszeń i fundacji wspólne zespoły o charakterze doradczym i inicjatywnym, mogą też podjąć tzw. inicjatywę lokalną oraz zawiązać umowę partnerską, np. w celu realizacji jakiegoś projektu finansowanego z funduszy unijnych. Oprócz tego władze mogą utworzyć ośrodki wsparcia dla organizacji pozarządowych, które będą oferować doradztwo, szkolenia, konsultacje. Ośrodki takie mogą być prowadzone przez organizację pozarządową lub przez urzędników. Współpraca z władzami to nie tylko uczestnictwo w konkursach dotacyjnych. Ważną rolą organizacji jest także możliwość konsultowania projektów aktów prawnych i w ten sposób współkształtowania ważnych dokumentów, wpływających na rzeczywistość¹³.

Eksperci i badacze NGOs w Polsce podkreślają, że zdolność organizacji pozarządowych do rozliczania władz publicznych (czy to na szczeblu krajowym, czy samorządowym) jest ograniczona. Wskazują oni na umiarkowanie intensywną działalność organizacji strażniczych: «Niektóre z nich (zwłaszcza te największe, z siedzibą w Warszawie) są obecne w dyskursie publicznym i mogą poszczycić się pewnymi sukcesami. Przykładowo, Program Przeciw Korupcji Fundacji im. Stefana Batorego od wielu lat podejmował działania na rzecz implementacji rozwiązań prawnych służących przeciwdziałaniu korupcji. Innym przykładem aktywności są działania podejmowane przez Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich (SLLGO) na rzecz podniesienia efektyw-

ności przepisów regulujących dostęp do informacji publicznej. Nie są to jednak działania częste, a ich wpływ na antykorupcyjną politykę państwa i poziom świadomości korupcji w społeczeństwie jest ograniczony»¹⁴. Główną przyczyną słabej kondycji organizacji strażniczych, według ekspertów, jest słaba społeczna świadomość potrzeby przejrzystości w życiu publicznym: «Obywatele rzadko mobilizują się do wspólnego działania i samoorganizacji w tym właśnie celu. Nie wspierają też organizacji strażniczych poprzez filantropię»¹⁵. Niemniej jednak istnieje możliwość poprawy sytuacji polskich organizacji strażniczych poprzez stworzenia specjalnego źródła wsparcia finansowego. Takie wsparcie może okazać państwo (np. w ramach Funduszu Inicjatyw Obywatelskich lub innej inicjatywy), a także podmioty prywatne (np. koncepcja «trust dla Polski» — funduszu, na który składałyby się różne firmy prywatne).

Organizacje pozarządowe na Białorusi (niezależne od władzy oraz międzynarodowe — zachodnie), które mogłyby pełnić rolę organizacji strażniczych, w opinii białoruskich środowisk demokratycznych na dzień dzisiejszy nie mają racji bytu ze względu na brak zaufania władz do takich niezależnych NGO oraz dążenie do podporządkowania ich polityce państwa¹⁶.

Zgodnie z Ustawą RB «O organizacjach społecznych» (art.3; art.8) na Białorusi powstają i działają następujące organizacje społeczne: 1) międzynarodowe [wymóg: nie mniej niż 10 założycieli (członków) z Białorusi i nie mniej niż po 3 założycieli (członków) ze strony jednego lub kilka innych państw, a także obecność na terenie tych państw struktur organizacyjnych tego zjednoczenia]; 2) krajowe [nie mniej niż po 10 założycieli (członków) z większości województw RB oraz miasta Mińsk]; 3) lokalne [nie mniej niż 10 założycieli (członków) z większości jednostek administracyjno-terytorialnych obszarów, na których będzie prowadzona działalność tej organizacji społecznej]¹⁷.

Nowelizacja Ustawy RB «O organizacjach społecznych» (wejście w życie 20 lutego 2014 roku) wniosła niektóre pozytywne zmiany m.in. dotyczące złączenia kryterium regionalnego przedstawicielstwa założycieli w celu utworzenia krajowych organizacji społecznych. Ogólna zasada dotycząca liczby założycieli pozostała bez zmian (nadal wymagane jest 50 osób dla utworzenia krajowej organizacji) natomiast zmieniona została liczba założycieli (przed nowelizacją wymagana była liczba po 10 założycieli z 4 obwodów i z Mińska) — po jednemu założycielu z 4 obwodów (wymagane minimum)¹⁸.

W Polsce najbardziej rozpowszechnionymi organizacjami pozarządowymi, jak już zostało wspomniane w tekście, są stowarzyszenia i fundacje. W celu założenia stowarzyszenia, w odróżnieniu od ustawodawstwa RB (bez rozgraniczenia na międzynarodowe, krajowe i lokalne), potrzebnych jest 15 założycieli, którzy uchwalają statut stowarzyszenia i wybierają komitet założycielski¹⁹. Fundację zakłada fundator, którym może być zarówno osoba fizyczna, jak i

osoba prawna. Fundatorów może być kilku, ponadto fundator może być obco-krajowcem. Fundator powołując fundację, składa oświadczenie woli o ustanowieniu fundacji. Fundator przekazuje fundacji majątek: fundusz założycielski musi wynosić co najmniej 1000 złotych ²⁰.

Istotna różnica występuje w liczbie zarejestrowanych organizacji pozarządowych w Polsce i na Białorusi. W Polsce w 2012 roku zarejestrowanych było 83 tys., w tym 11 tys. fundacji i 72 tys. stowarzyszeń ²¹, z czego 38% organizacji obejmowały dziedziny działalności w sferze sportu, turystyki, rekreacji oraz hobby, 17% — kultury i sztuki, 14% — edukacji i wychowania, po 6% w sferze ochrony zdrowia oraz usług socjalnych, pomocy społecznej, humanitarnej, ratownictwa, 5% — rozwoju lokalnego w wymiarze społecznym, 14% — pozostała działalność ²². Warty podkreślenia jest fakt, że aktywnie działa około 3/4 organizacji czyli ok. 60 tys. Z kolei według danych Ministerstwa Sprawiedliwości RB, 1 stycznia 2012 roku zarejestrowanych było 2402 organizacji społecznych, w tym 230 międzynarodowych, 682 krajowych i 1490 lokalnych. Według kierunków działalności zarejestrowano następujące organizacje społeczne: 626 (33%) organizacji sportowych i fitness, 401 (21%) organizacji charytatywnych, 248 (13%) organizacji młodzieżowych (w tym 29 organizacji dziecięcych), 220 (11%) organizacji edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych, 112 (6%) organizacji społecznych zajmujących się mniejszościami etnicznymi, 85 (4%) zajmujących się weteranami wojskowymi i weteranami pracy, 84 (4%) organizacji naukowo-technicznych, 68 (3%) organizacji społecznych zajmujących się ochroną środowiska oraz zabytków historii i kultury, 49 (3%) organizacji twórców, 30 (2%) organizacji kobiecych oraz inne ²³.

Liczba zarejestrowanych organizacji społecznych na Białorusi

w latach 2003—2014 ²⁴

	30.10.2003	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	01.03.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01-01.09.2014
Liczba nowo zarejestrowanych organizacji społecznych (w ciągu roku)	94	155	61	85	100	94	—	94	134	111	70	71
Łączna liczba zarejestrowanych NGO (wg daty)	2248	2214	2259	2247	2255	2221	2225	2225	2325	2402	2477	2521

Jak widać z tabeli, liczba nowo zarejestrowanych NGOs oraz łączna ich liczba na Białorusi w ciągu dekady znacząco nie wzrosła. Jak już wspomniano, powstawaniu i rozwojowi niezależnych organizacji pozarządowych nie sprzyja klimat polityczny w kraju.

Organizacje pozarządowe na Białorusi w 2012 roku

Źródło: http://latvia.mfa.gov.by/ru/belarus/politics/domestic_policy/civil_society/
[20.09.2014]

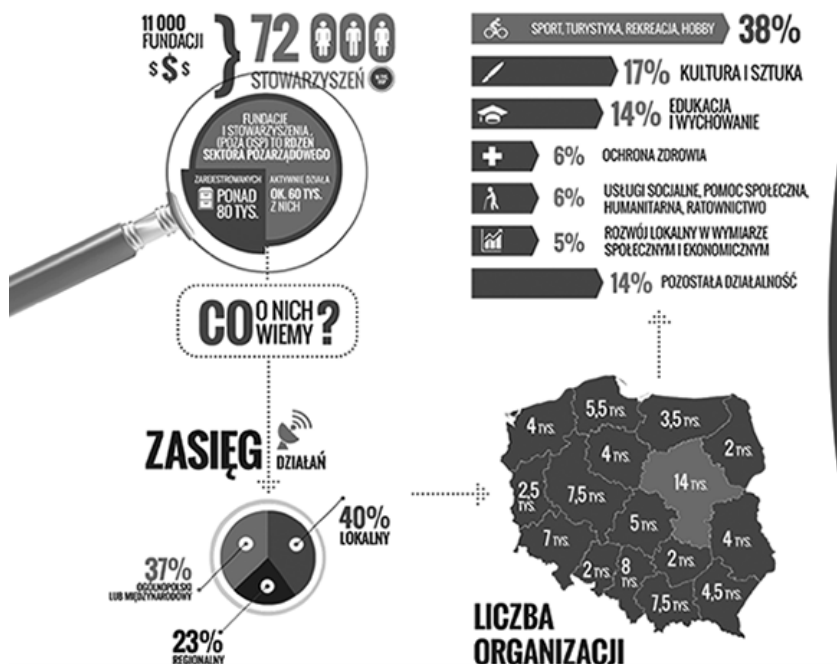
W Polsce liczba organizacji w ostatnich latach (2012-2014) utrzymuje się na podobnym poziomie — ponad 80 tys.

Zauważalne są podobieństwa w sferze działalności organizacji pozarządowych w Polsce i na Białorusi: dominują stowarzyszenia zajmujące się szeroko pojętą działalnością sportową. Przypuszczamy, że decydującym czynnikiem w powołaniu takiej organizacji jest jej apolityczny charakter (w przypadku Białorusi) oraz zapotrzebowania ze strony społeczeństwa ²⁵.

Problemy, które są wspólne dla NGOs w Polsce i na Białorusi ²⁶ dotyczą sfery finansowania działalności. Pomimo, iż organizacje pozarządowe mogą czerpać fundusze z różnych źródeł zgodnie z krajowym ustawodawstwem, zazwyczaj nie wystarczają one na prowadzenie długofalowej działalności statutowej, a w niektórych wypadkach działalność ich mocno hamowana lub staje się przyczyną zakończenia działań.

W Polsce do głównych źródeł finansowania stowarzyszeń i fundacji należą: składki członkowskie, dotacje ze środków publicznych i prywatnych, darowizny (pieniężne i dary rzeczowe), sponsoring, odpisy 1% podatku dochodowego od osób fizycznych, zbiórki publiczne, kampanie, akcje charytatywne, dochody z majątku organizacji, inwestycje kapitałowe, kapitał żelazny, nawiązki sądowe, działalność odpłatna pożytku publicznego, dochody z działalności gospodarczej, spadki, zapisy oraz inne źródła takie jak kredyty i pożyczki. Białoruskie organizacje społeczne pozyskują finansowanie ze składek członkowskich i tzw. wpisowych, z prowadzonej działalności edukacyjnej (wykłady), wystaw, sportowych lub innych zorganizowanych przez NGOs imprez, dochodów z działalności gospodarczej, darowizn lub innych źródeł zgodnych z obowiązującym prawem.

Organizacje pozarządowe w Polsce w 2012 roku

Źródło: http://civicpedia.ngo.pl/files/civicpedia.pl/public/FaktyNGO_broszura_full.pdf [20.09.2014]

Ograniczenia w dostępie do źródeł pieniędzy między innymi powodują ekonomizację trzeciego sektora — coraz więcej stowarzyszeń i fundacji prowadzi działalność gospodarczą, w celu zapewnienia niezależności finansowej oraz zaplanowania długofalowych działań bez konieczności uzyskania dotacji: «Z jednej strony jest to oceniane pozytywnie, gdyż zapewnia stabilność działań i ich większą przewidywalność. Z drugiej strony nie brakuje narzekania: ekonomiczowanie się oznacza, że coraz rzadziej usługi i dobra są rozdawane za darmo, a organizacje zatrudniają pracowników, co kłóci się z obrazem organizacji jako zrzeszenia społeczników»²⁷. Poza tym wciąż niedostatecznie wykorzystanym sposobem zdobywania pieniędzy jest nawiązanie współpracy ze sponsorami lub darczyńcami biznesowymi.

Podsumowując niniejsze rozważania należy podkreślić, że różnice w funkcjonowaniu organizacji pozarządowych w obu państwach dotyczą przede wszystkim realów społeczno-politycznych, bazy ustawodawczej, procedur zakładania i rejestracji organizacji oraz liczby funkcjonujących NGOs. Natomiast podobieństwa przejawiają się m.in. w dziedzinach działalności organizacji (co wskazuje m.in. na podobieństwo problemów występujących w społeczeństwie), problemach związanych z aktywizacją społeczeństwa obywatelskiego, pozyskiwania pieniędzy na działalność, większego zaangażowania państwa.

Organizacje pozarządowe i w Polsce i na Białorusi w niewielkim stopniu wpływają na kształt polityki państwa. Przyczyn należy upatrywać z jednej strony w problemie niedostatecznego zakorzenienia organizacji pozarządowych w społeczeństwie, a z drugiej — generalnie słabej kondycji trzeciego sektora i niskiego poziomu federalizacji. NGOs powinny zadbać o budowę bazy członkowskiej, włożyć więcej wysiłku w komunikację ze społeczeństwem oraz wzmacnianie społecznej legitymizacji własnej działalności.

Wezwania, które stoją przed pozarządowym sektorem w obu państwach to przede wszystkim aktywizacja obywateli na rzecz bezinteresownej działalności społecznej. Wtedy w dużej mierze rozwiązany zostanie problem z utrzymaniem dobrego personelu, wolontariuszy w poszczególnych organizacjach. Należy zadbać także o to, by nie dochodziło do «wypalenia» liderów organizacji i osób zaangażowanych w jej prace. Organizacje pozarządowe powinny także mieć możliwość wpływu na kształtowanie polityki państwa oraz możliwość konsultowania projektów aktów prawnych (szczególnie to dotyczy Białorusi).

¹ Закон Республики Беларусь „Об общественных объединениях” 4X1994г. № 3254-XII, <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=v19403254&p2=%7BNRPA%7D> [10.09.2014].

² Zob. szerzej: Грамадзкая кампанія „Стоп 193.1!”, <http://belngo.info/ngo/better> [11.09.2014].

³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, art. 3, ust. 2. Dz. U. z 2003 r. Nr 93, poz. 873.

⁴ Na Białorusi funkcjonują liczne przepisy (ustawy, dekrety i zarządzenia prezydenckie, regulacje rządowe, itp.) związane z działalnością trzeciego sektora. Według danych białoruskiego obozu opozycyjnego ponad 200 aktów prawnych i decyzji lokalnych władz odnosi się do organizacji społecznych. Uchwalono natomiast zaledwie kilka aktów prawnych, które bezpośrednio odnoszą się do organizacji pozarządowych i regulujących ich funkcjonowanie w Republice Białorusi. Największym źródłem regulacji, mających zastosowanie do wszystkich osób prawnych, są kodeksy (cywilny, pracy, itd.). Paradoxem jest, że liczne przepisy odnoszące się do organizacji pozarządowych, pomijają wiele kluczowych zagadnień niezbędnych dla sprawnego funkcjonowania tych podmiotów. Zob.: Solidarity with democratic Belarus, Information Office, Podstawy prawne funkcjonowania partii politycznych i organizacji pozarządowych, [w:] Raport o stanie kultury i niezależnych NGO w Białorusi, Lublin 2011, s. 163–176. Т. А. Кузьменкова, Третий Сектор в Беларуси: проблемы становления и развития, Мозырь 2004.

⁵ H. Giebień, Organizacje pozarządowe w Republice Białoruś — zarys problematyki, „Wschodnioznawstwo” 2013, Wrocław 2013, s. 272–273.

⁶ М. Млынарчык, П. Пракоп, Характарыстыка грамадзкіх арганізацый на ўсходзе, [w:] Даклад аб стане незалежнай культуры і НДА ў Беларусі, Lublin 2011, s. 201–202.

⁷ H. Giebień, Organizacje pozarządowe w Republice Białoruś — zarys problematyki, „Wschodnioznawstwo” 2013, Wrocław 2013, s. 274.

⁸ Zob. Podstawy prawne, <http://osektorze.ngo.pl/x/631738> [10.09.2014].

⁹ J. Wygnański, Terminologia, [w:] Elementarz III sektora, A. Gałązka (red.), Jawor 2005, s. 13.

10 Свобода ассоциаций и правовое положение некоммерческих организаций в Беларуси. Обзор за 2012 год, Центр правовой трансформации, Ассамблея демократических неправительственных организаций, http://www.civicsolidarity.org/sites/default/files/lawtrend_2012.pdf [08.09.2014].

¹¹ Należy podkreślić, że autentyczny trzeci sektor na Białorusi stanowią grass roots NGOs a także part NGOs (propartyjne NGOs, utworzone przez partie polityczne, ruchy lub ich przedstawicieli, mające m.in. na celu pozyskanie zwolenników danej partii, aktywizację życia politycznego), ze względu na spontaniczną, oddolną inicjatywę ich powołania do życia i dążenia do zachowania niezależności od wpływów władzy. H. Giebień, op. cit., s. 275.

¹² Organizacje pozarządowe, [w:] Mechanizmy przeciwdziałania korupcji w Polsce. Raport z monitoringu, Instytut Spraw Publicznych, A. Kobylińska, G. Makowski, M. Solon-Lipiński (red.), Warszawa 2012, s. 252.

¹³ Czy warto i jak współpracować z władzami?, <http://poradnik.ngo.pl/x/636857> [14.09.2014].

¹⁴ Organizacje pozarządowe, [w:] Mechanizmy przeciwdziałania korupcji w Polsce..., op. cit., s. 259.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Zob. Дунаева И., Третий сектор: под давлением к консолидации//Белорусский ежегодник 2011, Сборник обзорных и аналитических материалов по развитию ситуации в Республике Беларусь в 2011 году, Паньковский А., Костюгова В. (ред.), Минск 2012, с. 133–144.

Брюховецкий Д., Прогосударственные общественные объединения: много шума из ничего// Белорусский ежегодник 2011... op. cit., с. 126-132. Малишевский М., «Сетевая война» против Белоруссии, http://svoim.info/201138/?38_6_1 [16.09.2014].

¹⁷ W artykule nr 8 Ustawy zostały wyszczególnione społeczne organizacje młodzieżowe. Do powołania takiej organizacji potrzebne jest nie mniej niż 2/3 ogólnej liczby założycieli-członków (do 31 roku życia). Ustawowa działalność organizacji młodzieżowych powinna być ukierunkowana na budowę narodowej identyfikacji oraz wszechstronny rozwój młodzieży. Wspomniano w Ustawie również o organizacjach dziecięcych. Organizacje te powinny się składać z dzieci do lat 18, których liczba nie może stanowić mniej niż 2/3 ogólnej liczby członków. Statutowa działalność organizacji powinna mieć na celu wszechstronny rozwój dzieci oraz budowę narodowej identyfikacji. Członkami tych organizacji mogą być osoby, które ukończyły 16 rok życia. Закон Республики Беларусь „Об общественных объединениях”, op. cit.

¹⁸ W znowelizowanej ustawie zmniejszono także liczbę dokumentów niezbędnych dla rejestracji organizacji społecznej, sprecyzowano niektóre kwestie dotyczące rejestracji międzynarodowych organizacji społecznych, oddziałów zagranicznych organizacji pozarządowych oraz uwzględniono inne techniczne udogodnienia. Zob. Закон Республики Беларусь от 04.11.2013 №71-3 «О внесении дополнений и изменений в некоторые законы Республики Беларусь по вопросам деятельности политических партий и других общественных объединений», <http://pravo.newsby.org/belarus/zakon/0/z002.htm> [20.09.2014].

¹⁹ Art. 9 Ustawy „Prawo o stowarzyszeniach” z dnia 7 kwietnia 1989 r. (Dz. U. z 2001 r., Nr 79, poz. 855 z późn. zm.). Zarejestrowane stowarzyszenia i fundacje zyskują osobowość prawną, co daje im między innymi prawo do uczestnictwa w kształtowaniu polityki lokalnej (np. przez udział w konsultacjach) oraz prawo do starania się o pieniądze publiczne i prywatne na realizację swoich i działań, a także możliwość korzystania z pomocy wolontariuszy.

²⁰ Art. 5 Ustawy „O fundacjach” z dnia 6 kwietnia 1984 r. (Dz. U. z 1991 r., Nr 46, poz. 203 z późn. zm.)

²¹ GUS w Krakowie, Wstępne wyniki badania społecznej i ekonomicznej kondycji organizacji trzeciego sektora w 2012 r., Warszawa 2014. Wykorzystujemy dane z 2012 roku, które są opracowane przez GUS (Główny Urząd Statystyczny) w Polsce oraz MS na Białorusi, albowiem są ogólne dostępne oraz pozwalają dokonać charakterystyki porównawczej.

²² Zob. Przewłocka J., Adamiak P. (Stowarzyszenie Klon/Jawor), Zając A., Życie codzienne organizacji pozarządowych w Polsce, Warszawa 2012, s. 12.

²³ E.O. Кириченко, Функции управления по вопросам некоммерческих организаций, http://minjust.by/ru/site_menu/about/struktura/obschestv/ [3.06.2013]. Пор. Анализ общественных объединений фондов зарегистрированных в Республике Беларусь в 2012 году, <http://lawtrend.org> [02.04.2013].

²⁴ Opracowano na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości RB oraz opracowania Centrum Prawnej Transformacji: Анализ общественных объединений фондов зарегистрированных в Республике Беларусь в 2012 году, <http://lawtrend.org> [02.04.2013]. 1 stycznia 2013 roku natomiast na Białorusi zarejestrowano 37 związków zawodowych, 22971 organizacji związkowych, 2477 organizacji społecznych, w tym 229 międzynarodowych, 688 krajowych i 1560 lokalnych. Zarejestrowano 38089 struktur instytucjonalnych organizacji społecznych. Oprócz tego 31 związków (stowarzyszeń) organizacji społecznych, 139 fundacji (13

międzynarodowych, 5 krajowych i 121 lokalnych). Według kierunków działalności zarejestrowano następujące organizacje społeczne: 649 organizacji sportowych i fitness, 396 organizacji charytatywnych, 256 organizacji młodzieżowych (w tym 29 organizacji dziecięcych), 223 organizacji edukacyjnych, kulturalnych, rekreacyjnych, edukacyjnych, 112 organizacji społecznych zajmujących się mniejszościami etnicznymi, 86 zajmujących się weteranami wojskowymi i weteranami pracy, 84 organizacji naukowo-technicznych, 71 organizacji społecznych zajmujących się ochroną środowiska oraz zabytków historii i kultury, 49 organizacji twórców, 30 organizacji kobiecych oraz inne — 565. Z kolei 1 stycznia 2014 roku na Białorusi zarejestrowano 37 związków zawodowych i 23193 organizacji związkowych, 2521 organizacji społecznych, w tym 231 międzynarodowych, 694 krajowe i 1596 lokalnych). Zarejestrowano 38915 struktur instytucjonalnych organizacji społecznych. Oprócz tego 31 związków (stowarzyszeń) organizacji społecznych, 145 fundacji (14 międzynarodowych, 5 krajowych i 126 lokalnych), 7 krajowych państwowo-społecznych organizacji.

²⁵ Nie będziemy w tekście prowadzić analizy na temat przyczyn oraz motywacji w wyborze sfery działalności NGO w Polsce i na Białorusi, albowiem stanowi to odrębne zagadnienie, któremu należy poświęcić więcej uwagi.

²⁶ Zob. szerzej: Кузьмичева Т., Финансовое положение общественного объединения, <http://www.ngo.by/monitoring/public-sector-activities/polls/bce74186d2c9559e.html> [2.09.2014].

²⁷ Źródła finansowania stowarzyszeń I fundacji, [w:] Elementarz III sektora, op.cit., s. 61.